

GLOBALNY ŚWIAT - LOKALNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ?

**Czy jesteśmy odpowiedzialni za ubogich
mieszkańców Trzeciego Świata?**

Czy jesteśmy odpowiedzialni za przyszłe pokolenia?

IV Lubelski Festiwal Nauki

22-28 września 2007

www.festiwal.lublin.pl

Spis treści

<i>O filozofii</i> _____	3
<i>Czy jesteśmy odpowiedzialni za ubogich mieszkańców Trzeciego Świata?</i> _____	4
• Dyskusja „za” i „przeciw” metodą pustego krzesła _____	6
• Studium przypadku 1 – Pomoc dla Darfuru _____	8
• Studium przypadku 2 – Przykład stawu oraz listu _____	10
• Studium przypadku 3 – Metafora łodzi ratunkowej _____	11
<i>Czy jesteśmy odpowiedzialni za przyszłe pokolenia?</i> _____	12
• Burza mózgów _____	16
• Studium przypadku 1 – Dolina Rospudy _____	17
• Studium przypadku 2 – Odpowiedzialni rodzice _____	18
• Normy etyki przyszłości _____	19
<i>Bibliografia</i> _____	20
<i>Koło dyskusyjne z etyki „Xantypa” – dostępne bez recepty</i> _____	21

O filozofii

Świat zawsze wydawał się ludziom pełen niezgłębionych tajemnic. Kiedy próbująca je wyjaśniać mitologia straciła nieco na popularności, a bogowie odeszli na przymusową emeryturę, narodziła się filozofia. Na początku swego istnienia obejmowała ona wszelkie próby badania rzeczywistości za pomocą rozumu i doświadczenia. W miarę odkrywania kolejnych tajemnic wszechświata, wyłoniły się z niej takie nauki jak biologia, chemia, matematyka czy fizyka – odpowiadały one i nadal odpowiadają na te pytania, które okazały się być najprostsze, choć przecież wymagały setek lat badań.

Filozofom zaś pozostały pytania najtrudniejsze, te którym inne nauki nie potrafiły sprostać. Bowiem, filozofa z krwi i kości charakteryzuje odwaga dążenia do tego, na co inni machnęli już ręką, widząc jak wielkiego wymaga to trudu i cierpliwości. Każdy filozof wie, że ma szansę zmierzyć się z największymi zagadkami wszechświata – problemem Boga, pierwszej materii, natury człowieka, chaosu i porządku, dobra i zła, złudzenia i prawdziwego poznania – i wie, że ma szansę zostać tym, który dobuduje kolejne piętro do gmachu ludzkiej wiedzy (a może nawet małą wieżyczkę!). Filozof kocha prawdę i postanawia szukać jej, a potem bronić, jak średniowieczny rycerz honoru damy swego serca, bez względu na przeciwności losu i liczne niebezpieczeństwa!

Do głównych dyscyplin filozoficznych zalicza się metafizykę (ontologię), teorię poznania (epistemologię) i aksjologię (etykę, estetykę). Metafizyka zajmuje się bytem, czyli wszystkim tym co istnieje, teoria poznania dotyczy problematyki wiedzy i jej uzyskiwania, zaś aksjologia zajmuje się światem wartości. Do nauk pomocniczych filozofii zalicza się historię filozofii i logikę.

Czy jesteśmy odpowiedzialni za ubogich mieszkańców Trzeciego Świata?

Żyjemy w XXI wieku, w świecie zdawałoby się wysokiej cywilizacji. Nie mamy większego problemu ze zdobywaniem pożywienia czy miejsca do spania. Nasz świat jest światem globalnym – odległość nie stanowi już żadnej przeszkody w podróżowaniu, a tym bardziej w przekazywaniu informacji. Dzięki rozwojowi techniki, wynalezieniu komputerów i szybkich środków komunikacji, przestrzeń nie ogranicza naszych poczynań, można powiedzieć, że się od niej uniezależniliśmy. Wystarczy włączyć telewizor, zajrzeć do internetu czy do gazety, by się dowiedzieć, co się dzieje niemal w każdym zakątku świata.

I właśnie w kontekście tego szerokiego dostępu do informacji pojawia się problem natury etycznej, którym chcemy się tu zająć – problem odpowiedzialności za ludzi głodujących na świecie. Media *non stop* informują nas o ludziach umierających z niedożywienia w Afryce czy Azji, o występującej tam wysokiej śmiertelności wśród niemowląt, oraz o tym, że średnia długość życia wśród tamtejszej ludności jest bardzo niska. Ludzie ci nie mają dostępu do edukacji ani do opieki medycznej. Na określenie takiego położenia używa się terminu „bieda totalna”. Wydaje się, że my, jako mieszkańcy krajów wyżej cywilizowanych, jesteśmy w stanie częściowo zaradzić tej biedzie. Pojawiają się jednak pytania: Czy jest to naszym obowiązkiem? Czy jesteśmy moralnie zobowiązani do tego, by nieść innym taką pomoc?

Niektórzy twierdzą, że do pomocy ludności krajów pogrążonych w totalnej biedzie zobowiązane są tylko i wyłącznie rządy naszych krajów oraz różnego rodzaju organizacje pozarządowe czy struktury międzynarodowe; natomiast osoby indywidualne nie są nic winne biednym tego świata. To, co robią rządy czy organizacje jest wystarczające, a pomoc pojedynczych osób, choćby poświęciły one nawet cały swój majątek, tak naprawdę problemu nie rozwiąże. Są też tacy, którzy wręcz uważają, że jako zamożni mieszkańcy Europy nie jesteśmy nic winni ludziom w Afryce. Twierdzą oni, że nie odczuwają w sobie żadnego moralnego

zobowiązania i że ich sumienie pozostaje obojętne na sytuację w Afryce, Azji czy Ameryce Południowej, a każdy powinien sam sobie radzić.

Są jednak też tacy, którzy opowiadają się za obowiązkiem udzielenia pomocy głodującym, bez względu na to gdzie na świecie ten problem ludzi dotyka. Uzasadnienie tego obowiązku odnajdują oni w prostej analogii: nikt nie kwestionuje obowiązku udzielenia pomocy nieznanemu dziecku, które ginie na naszych oczach. Dlaczego więc ktoś miałby odrzucać powinność udzielenia pomocy dziecku umierającemu z głodu w dalekiej Afryce? Cała różnica pomiędzy tymi dwiema sytuacjami sprowadza się do różnicy odległości w przestrzeni i byłoby absurdem, by to odległość decydowała o istnieniu odpowiedzialności moralnej.

Zatem jeśli wiemy o głodujących ludziach na innych kontynentach i dodatkowo mamy w posiadaniu niezbędne środki by tym ludziom pomóc, to jesteśmy moralnie zobowiązani do udzielenia tej pomocy. Uzasadnienie to można przedstawić następująco [za Peterem Singerem]:

Przesłanka I: Jeśli możemy zapobiec czemuś złemu, bez poświęcenia czegoś o porównywalnym znaczeniu, powinniśmy to zrobić.

Przesłanka II: Totalna bieda jest zła.

Przesłanka III: Jest jakaś totalna bieda, której możemy zapobiec bez poświęcenia czegoś o porównywalnym znaczeniu moralnym.

Wniosek: Powinniśmy zapobiec tej totalnej biedzie.

Podsumowując, podstawą naszej odpowiedzialności jest troska o drugiego człowieka, bez względu na odległość jaka nas od niego dzieli. Ta odpowiedzialność pojawia się, gdy posiadamy wiedzę o jakiejś krzywdzie, a także posiadamy możliwości, aby tej krzywdzie zaradzić.

▣ Dyskusja „za” i „przeciw” metodą pustego krzesła

Peter Singer, profesor bioetyki na Uniwersytecie w Princeton i jeden z najbardziej wpływowych współczesnych myślicieli, przedstawił kontrowersyjny pomysł przeznaczania 10% dochodów każdego obywatela krajów wysoko rozwiniętych na pomoc najbiedniejszym tego świata. Nawiązał on w ten sposób do średniowiecznego podatku na rzecz Kościoła zwanego dziesięciną. Uznał on jednocześnie, że nie jest to zbyt wygórowane żądanie w obliczu katastrofalnej sytuacji, w jakiej znajdują się mieszkańcy Trzeciego Świata.

Temat: Czy powinniśmy przeznaczać 10% swoich dochodów na rzecz pomocy najuboższym z krajów Trzeciego Świata?

Polecenie:

1) Dołącz do jednej z grup:

- grupy, która jest ZA tym, że należy przeznaczać 10% swoich dochodów na rzecz pomocy najuboższym z krajów Trzeciego Świata,
- grupy, która jest temu PRZECIWNĄ.

Przedyskutuj postawiony problem na forum swojej grupy (masz na to około 10 min).

2) Wspólnie z członkami grupy dobierz argumenty popierające stanowisko, którego broni Twoja grupa.

3) Spośród członków grupy wybierzcie przedstawiciela, który pierwszy zabierze głos na forum wszystkich uczestników warsztatu.

Zasady dyskusji:

Po zakończeniu dyskusji w grupach, przedstawiciele każdej z nich zasiadają na krzesłach ustawionych na środku sali. Każdy z przedstawicieli prezentuje pogląd swojej grupy i rozpoczyna się dyskusja między nimi. Z grup siedzących z tyłu za swoim przedstawicielem i obserwujących uważnie dyskusję, może jednak w każdej

chwili wyjść jedna osoba, usiąść na "pustym krześle" i przedstawić własny pogląd, wesprzeć argumentami reprezentanta grupy lub wskazać na nieścisłości dyskutantów z grupy przeciwnej. Po zabraniu głosu uczestnik wraca do grupy - nie wolno mu brać dalej udziału w dyskusji. Może tylko obserwować, jak pod wpływem jego argumentów dyskusja się rozwija. Na "pustym krześle" mogą pojawiać się kolejne osoby, a rolą prowadzącego jest pilnowanie, by mogły one zabrać głos oraz aby poszczególni dyskutanci mieli możliwość przedstawiania kolejnych argumentów.

Studium przypadku 1 – Pomoc dla Darfuru

Polecenie:

Przeczytaj uważnie zamieszczony poniżej tekst. Następnie odpowiedz na pytania umieszczone pod tekstem. Przedyskutuj swoje odpowiedzi z pozostałymi członkami Twojej grupy.

W obliczu strasznej sytuacji w jakiej, z powodu toczącej się wojny znajduje się ludność sudańskiego Darfuru, pani Magdalena Nagórska zorganizowała społeczną akcję „Polska dla Darfuru”, która „ma na celu uświadomić polskim obywatelom ogrom zbrodni, jaki dokonuje się na oczach świata w Darfurze i uwrażliwić sumienia”.

Fragment listu Magdaleny Nagórskiej:

„W sudańskim Darfurze od czterech lat trwa ludobójstwo. Giną kobiety i dzieci. Przemoc i gwałty są na porządku dziennym. Wojna przyniosła już 400.000 śmiertelnych ofiar. Ponad dwa miliony czarnych Afrykańczyków zostało wypędzonych ze swojej ziemi, ich wioski spalono, ich bydło zabito. Wegetują na granicy śmierci w obozach dla uchodźców na granicy Darfuru i Czadu w przerażających warunkach, bez podstawowych środków do życia. Darfur to piekło na ziemi, największa katastrofa humanitarna naszych czasów, pierwsze ludobójstwo XXI wieku. (...)

Możesz pomóc zakończyć ten koszmar robiąc nawet mały krok. Nasz solidarny, zdecydowany nacisk, by władze podjęły stanowcze działania na rzecz politycznego rozwiązania kryzysu, może przyczynić się do przerwania tej okrutnej wojny.

Co możesz zrobić?

- podpisz list do polskich władz na stronie <http://darfur.pl>,
- poinformuj o nim i o stronie <http://darfur.pl> rodzinę, przyjaciół, kolegów, znajomych,
- weź udział w spotkaniu lub imprezie związanej z Darfurem w swoim mieście,
- zorganizuj spotkanie lub taką imprezę w swoim środowisku,
- opowiedz innym o ludobójstwie w Darfurze, o okrucieństwach, o losie umierających w obozach dzieci,
- napisz list do posła ze swojego okręgu domagając się debaty w sejmie na temat Darfuru,

- napisz list do lokalnej i ogólnopolskiej gazety, by zabrała głos w sprawie Darfuru,

W Darfurze co miesiąc umiera 10 tysięcy ludzi - od kul, z głodu, chorób.
Nie pozwól na to! Pomóż ludziom z Darfuru! Weź udział w akcji *Polska dla Darfuru!*"

Magdalena Nagórska, koordynator akcji
<http://darfur.pl>
polskadldarfuru@gmail.com

1. W jaki sposób obecność na imprezie związanej z Darfurem lub rozmowa o nim w gronie przyjaciół może pomóc położyć kres rozgrywającej się tam tragedii?
2. Jaki obraz roli rządu w udzieleniu pomocy dla Darfuru ukazany jest w powyższym tekście?
3. Co myślisz o całej akcji? Czy uważasz, że może być ona skuteczna? Uzasadnij swoją odpowiedź.
4. Koordynatorka akcji mówi o „uwrażliwianiu sumień” na zbrodnie mające miejsce w Darfurze. Co Twoim zdaniem ma przez to na myśli? Czy uważasz, że odnosi się w tych słowach również do Ciebie? Uzasadnij swoje zdanie.
5. Czy uważasz, że organizując tę akcję Magdalena Nagórska zrobiła coś wyjątkowego, czy też po prostu spełniła obowiązek należący do każdego z nas? Uzasadnij swoje zdanie.

▣ Studium przypadku 2 – Przykład stawu oraz listu

Polecenie:

Przeczytaj uważnie poniższe historie. Następnie odpowiedz na pytania umieszczone pod tekstami. Przedyskutuj swoje odpowiedzi z pozostałymi członkami Twojej grupy.

Ścieżka prowadząca z biblioteki na moim uniwersytecie do auli wykładowej dla humanistów przechodzi koło płytkiego ozdobnego stawu. Załóżmy, że idąc na wykład, zauważyłem, iż wpadło do niego małe dziecko i grozi mu utonięcie. Czy ktoś może zaprzeczyć, że powinienem wejść szybko do stawu i wyciągnąć je? Będzie to znaczyć, że moje ubranie zamoczy się i oblezie mułem i albo będę musiał odwołać wykład, albo przesunąć go, zanim znajdę coś suchego, w co mógłbym się przebrać; ale w porównaniu z uniknięciem śmierci dziecka nie ma to znaczenia¹.

W swojej skrzynce na listy znajdujesz list wysłany przez UNICEF. Po przeczytaniu jesteś przekonany, że jeśli wkrótce nie wyślesz czeku na 300zł wtedy ponad trzydzieścioro dzieci zamiast żyć przez wiele lat wkrótce zginie. Ale ty wyrzucasz przysłane materiały, które zawierają kopertę zwrotną do kosza, nie wysyłasz nic, a ponad trzydzieścioro dzieci wkrótce umiera zamiast żyć przez wiele lat, gdyby żądana kwota 300zł została wysłana².

1. Uzasadnij dlaczego ratujesz tonące dziecko, a nie wysyłasz czeku na 300zł?
2. Czy uważasz, że ponosisz odpowiedzialność za śmierć tych trzydzieścioro dzieci w takim samym stopniu, jak gdybyś przeszedł obojętnie obok tonącego dziecka? Jeśli widzisz różnicę, powiedz, co znacząco różni te sytuacje. Jeśli według Ciebie nie ma różnicy pomiędzy tymi sytuacjami, również uzasadnij dlaczego.
3. Czy wiesz co znaczy sformułowanie „zaniechać czegoś”? Spróbuj w grupie zbudować definicję tego zwrotu.
4. Jaka jest według Ciebie różnica pomiędzy działaniem a zaniechaniem?

Warto wiedzieć...

Odpowiedzialność negatywna – odpowiedzialność spoczywająca na osobie na skutek niepodjęcia przez nią pewnego działania

¹ P. Singer, *Etyka praktyczna*, tłum. A. Sagan, Książka i Wiedza, Warszawa 2003, s. 219.

² P. Unger, *Living High and Letting Die. Our Illusion of Innocence*, Oxford University Press, New York, Oxford 1996, s. 9.

▣ Studium przypadku 3 – Metafora łodzi ratunkowej

Polecenie:

Przeczytaj uważnie tekst zamieszczony poniżej. Następnie odpowiedz na pytania umieszczone pod tekstem. Przedyskutuj swoje odpowiedzi z pozostałymi członkami Twojej grupy.

Siedzimy w grupie 50 osób w naszej łodzi ratunkowej. Załóżmy, że jest tam jeszcze 10 dodatkowych miejsc, tym samym całkowita pojemność łodzi wynosi 60 osób. Przypuśćmy, że nasza pięćdziesięcioosobowa grupa widzi 100 innych osób pływających w wodzie, które błagają o przyjęcie do łodzi. Do łodzi możemy przyjąć tylko 10 osób, bo gdybyśmy uratowali wszystkich, łódź zaprojektowana tylko na 60 osób, zatoniłaby.

1. Czy mamy obowiązek pomóc osobom, które proszą o przyjęcie do naszej łodzi ratunkowej? Jeżeli tak, to ile osób powinniśmy uratować?
2. Gdyby dodatkowo wszyscy siedzący w łodzi ratunkowej mieli na sobie kapoki na wypadek wywrócenia się łodzi, które mogliby oddać tonącym, czy powinni to zrobić? Uzasadnij swoje zdanie.
3. Jeżeli wśród tonących jest dziesięcioro członków Twojej rodziny, osób, które kochasz, to kogo wówczas uratujesz? Podaj uzasadnienie swojej decyzji.

Warto wiedzieć...

O „**porządku miłości**” mówimy w sytuacji, gdy podejmując decyzję o działaniu bierzemy pod uwagę dobro osób nam bliskich, spokrewnionych, względem których żywimy pewne uczucia. Wówczas mówimy, że pierwszeństwo ma porządek miłości i odpowiedzialni jesteśmy w pierwszej kolejności za te właśnie osoby. Mając ich dobro na względzie przed troską o dobro obcych nie postępujemy niewłaściwie.

Czy jesteśmy odpowiedzialni za przyszłe pokolenia?

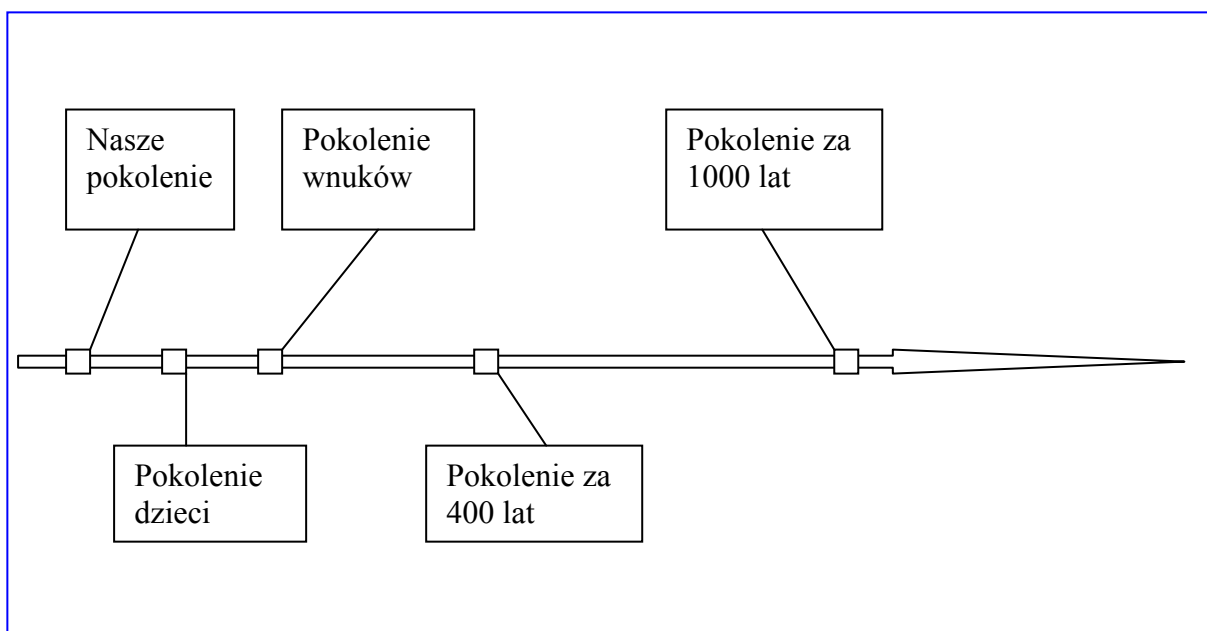
Nowoczesna technika do takiego stopnia powiększyła ludzką potęgę, że dobrobyt części ludzkości jeszcze nigdy nie był na tak wysokim poziomie i nigdy tak szybko nie wzrastał. W coraz większym stopniu możemy wpływać na los człowieka, kontrolować jakość jego życia. Jeśli jest możliwa zmiana na lepsze, naturalna jest chęć jej wprowadzenia. Można wzmocnić to stwierdzenie, mówiąc, że powinniśmy wykorzystać każdą taką szansę. Wątpliwości powstają gdy to, co dla nas jest korzystne, może się okazać szkodliwe dla przyszłych pokoleń. Możemy też podejmować działania, które zaprocentują dopiero w przyszłości, a dobro przyszłych pokoleń zależy często od naszych wyrzeczeń. Czy jesteśmy odpowiedzialni za ich komfort i standard życiowy, czy może powinniśmy martwić się o siebie, robić wszystko, aby nasze życie miało jak najwyższą jakość, bez względu na to, co przyniesie przyszłość, która i tak nie będzie nas już dotyczyć? W czasach szybkiego rozwoju techniki coraz częściej przebijają się głosy ostrzegające przed wybujałą ekspansją ludzkich potrzeb i interesów. Coraz większym niebezpieczeństwem jest nadmierne obciążenie natury. Technika przestała być środkiem do realizacji bliskich celów, a stała się najważniejszym przedsięwzięciem ludzkości. A jeśli to, co dla nas korzystne, w skutkach okaże się szkodliwe dla przyszłych pokoleń? Czy jesteśmy za to odpowiedzialni?

Pojęcie odpowiedzialności stosowane jest przede wszystkim w aspekcie prawnym. Mówi się m.in. o odpowiedzialności karnej, cywilnej, zbiorowej, dyscyplinarnej, konstytucyjnej. W języku potocznym człowieka nazywamy odpowiedzialnym, jeśli w swoim działaniu bierze pod uwagę jego możliwe konsekwencje, solidnie wypełnia swe obowiązki, czy działa zgodnie z określonymi regułami. Na przykład odpowiedzialni rodzice rozsądnie wychowują swoje dzieci, zaś odpowiedzialni uczniowie skwapliwie odrabiają prace domowe. W etyce mówimy zarówno o odpowiedzialności za spełniane czyny i ich skutki oraz o odpowiedzialności za określone „przedmioty” (np. dzieci czy przyszłe pokolenia). W różny sposób rozumie się też pojęcie „pokolenie”.

Dieter Birnbacher wyróżnił trzy sposoby rozumienia słowa „pokolenie”:

1. populacja żyjąca w jednym czasie – w tym samym czasie żyje tylko jedno pokolenie;
2. miejsce w ramach stosunków rodzinnych (dziadkowie, rodzice, dzieci) – jednocześnie żyją dwa, trzy lub cztery pokolenia
3. wspólnota osób urodzonych w określonym przedziale czasu, przy czym długość tego przedziału równa się przeciętnemu okresowi czasu, w którym dzieci wyrastają na rodziców, a rodzice na dziadków; są to czasowe idealizacje stosunków rodzinnych.

Oś czasu:

Głównym źródłem wątpliwości jakie powstają w przypadku odpowiedzialności za przyszłe pokolenia jest **dystans czasowy**. Skutki naszych czynów mogą sięgać daleko w przyszłość, ale im dalej, tym bardziej są niepewne. Nie tylko uproszczone prorokowanie, ale również prognostyka naukowa może okazać się błędna, nie wiemy bowiem, w jakim kierunku pójdzie technika. Odpowiedzialność moralna powinna być zatem zróżnicowana w aspekcie czasowym. Jest to szczególnie istotne w przypadkach, gdy szczęście przyszłych pokoleń uzależniane jest od wyrzeczeń w teraźniejszości.

Wraz z rozwojem techniki i ujarzmianiem natury odsłonił się nieznany wcześniej wymiar odpowiedzialności moralnej: natura. O ile wcześniej, człowiek był słabszy w stosunku do natury i jej podporządkowany, raczej się przed nią bronił, niż jej zagrażał, przyroda nie musiała być przedmiotem odpowiedzialności, bowiem troszczyła się o samą siebie; o tyle współcześnie, na skutek zmian technologicznych, te role niejako się odwróciły. Człowiek stał się silniejszy od przyrody, w związku z tym środowisko naturalne stało się przedmiotem jego odpowiedzialności.

Ranga tego nowego problemu znajduje obecnie swoje odbicie w powstających dyscyplinach naukowych. Ekologia zajmuje się aspektem praktycznych działań na rzecz ochrony środowiska. Problem teoretycznego uzasadnienia odpowiedzialności za przyszłość natury staje się również zagadnieniem filozoficznym, należącym do zakresu etyki ekologicznej. Mówi się nawet o nowej dyscyplinie – „**etyce przyszłości**”.

Za koniecznością wzięcia pod uwagę aspektu przyszłości w podejmowaniu bieżących decyzji przemawia kilka czynników:

1. wiele aktywności ludzkich przynosi skutki w perspektywie czasowej przekraczającej długość życia jednego pokolenia, a nawet bywa realizowanych w czasie dłuższym niż życie pokolenia inicjatorów;
2. nieodwracalne niszczenie środowiska negatywnie wpływa na los przyszłych pokoleń;
3. współczesna sytuacja świata:
 - niepewność przetrwania gatunku ludzkiego (niebezpieczeństwo broni jądrowej, zarazy, niepłodności etc.),
 - ryzyko związane z rozwojem techniki, ludzka moc dysponowania techniką (możliwe globalne skutki nadmiernej emisji CO₂, narastająca ilość materiałów szkodliwych dla środowiska naturalnego),
 - poszerzenie wiedzy o potencjalnych zyskach i szkodach wpływających z ludzkich działań (wraz z rosnącą umiejętnością

prognozowania kurczy się zakres argumentów rozgrzeszających człowieka, gdyż wiedza i odpowiedzialność są ze sobą sprzężone).

Odpowiedzialność człowieka jest zależna od wiedzy jaką dysponuje. Ta odpowiedzialność pociąga za sobą szereg obowiązków, jednym z nich jest dbanie o wzrost naszej wiedzy o tym, jakie skutki i o jakim zasięgu pociągną nasze działania. Mimo starań człowieka o powiększanie wiedzy, jej możliwości przewidywania konsekwencji teraźniejszych działań dla przyszłości, są bardzo ograniczone. Odpowiedzialność za przyszłość nakazywała by więc, nie tylko powiększanie wiedzy, ale również ograniczanie tych działań, co do których nie jesteśmy pewni, czy nie zagrażą przyszłym pokoleniom.

Według stanowiska Hansa Jonas, filozofa, zajmującego się moralnym wymiarem postępu technicznego, pomiędzy ludźmi i całym światem przyrodniczym istnieje **relacja odpowiedzialności o charakterze asymetrycznym** (mają oni więcej obowiązków niż praw). Ze względu na to, że ludzie dysponują władzą nad naturą, od nich zależne jest to, co w przyrodzie słabe i kruche, a jednocześnie cenne.

Człowiek podejmując pewną odpowiedzialność za swoje działania lub inne osoby czy stany rzeczy może oczekiwać wzajemności lub czynić to całkowicie bezinteresownie. Wydaje się, że oczekiwanie wzajemności nie może być zastosowane do problemu odpowiedzialności za przyszłe pokolenia, ponieważ:

- przyszłe osoby nie istnieją, nie mogą mieć zatem żadnych uprawnień;
- przyszłe osoby nie mogą się nam odwzajemnić.

Jedynym życzeniem, jakie możemy mieć w stosunku do przyszłych pokoleń, jest szacunek dla naszych starań.

Podsumowując, podstawą naszej odpowiedzialności za przyszłe pokolenia jest troska o drugiego człowieka (jego życie, zdrowie, możliwości rozwoju). Odległość czasowa wprawdzie zmniejsza naszą moralną odpowiedzialność, gdyż nie jesteśmy w takim samym stopniu odpowiedzialni za tych, którzy istnieją tu i teraz, jak za tych, których jeszcze nie ma na świecie. Niemniej jednak powinniśmy z

rozważą korzystać z dobrodziejstw oferowanych przez naukę i technikę, tak by również przyszłe pokolenia mogły prowadzić spokojne, dostatnie życie.

Burza mózgów

Polecenie:

Odpowiedz na poniższe pytania, mające na celu wyjaśnienie wyrażenia „odpowiedzialność za przyszłe pokolenia”.

1. OPOWIEDZIALNOŚĆ

- Co to jest odpowiedzialność?
- Kiedy mówimy, że ktoś jest odpowiedzialny?

2. POKOLENIE

- Co rozumiesz poprzez wyrażenie „przyszłe pokolenia”?

Studium przypadku 1 – Dolina Rospudy

Polecenie:

Przeczytaj uważnie poniższy tekst i odpowiedz na umieszczone poniżej pytania.

W ostatnim czasie głośna w Polsce była dyskusja dotycząca budowy tzw. obwodnicy Augustowa, która miałaby poprowadzić przez dolinę Rospudy. Powstania autostrady domagają się m.in. mieszkańcy Augustowa, ponieważ dzięki temu przez miasto nie przejeżdżałby sznur samochodów ciężarowych, co zwiększyłoby bezpieczeństwo na drogach. Przeciwno temu zamierzeniu przemawiają walory przyrodnicze doliny, w tym szczególnie znajdujące się tu torfowiska, mające charakter wyjątkowy w kraju i w Europie. Jak pisze Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika w swoim manifestie: „torfowisko doliny Rospudy jest jednym z trzech ostatnich w Europie tego typu i ma kluczowe znaczenie dla zachowania zasobów oraz różnorodności biotycznej siedliska przyrodniczego torfowisk alkalicznych. Stanowi zarazem modelowy obiekt do badań naukowych i zajęć dydaktycznych, nie wspominając o wartościach kulturowych i turystyczno-rekreacyjnych. Wobec unikatowości tego skarbu przyrody polskiej uważamy, że ciąży na nas moralny obowiązek zrobienia wszystkiego, żeby go zachować w stanie nienaruszonym dla przyszłych pokoleń.”

- Jakie korzyści przyniesie przyszłym pokoleniom zachowanie doliny Rospudy w stanie nienaruszonym?
- Czy mamy moralny obowiązek zrobienia **WSZYSTKIEGO**, żeby zachować torfowisko w stanie nienaruszonym?
- Czy cena, jaką obecnie ponoszą mieszkańcy doliny Rospudy jest adekwatna do celu?
- Czy dobro przyszłego pokolenia jest w tym przypadku ważniejsze niż teraźniejszego? Uzasadnij odpowiedź.

Studium przypadku 2 – Odpowiedzialni rodzice

Polecenie:

Przeczytaj uważnie poniższy tekst i odpowiedz na umieszczone poniżej pytania.

Tomek ma 9 lat. Jego rodzice, mimo iż nie są zbyt zamożni, posłali go do najlepszej szkoły podstawowej w mieście. Zawsze poświęcali mu dużo swojego czasu i uwagi. Tomek chodzi na korepetycje z angielskiego oraz na lekcje gry na fortepianie. W przyszłości rodzice chcą go posłać do prywatnej szkoły średniej, a potem na studia. Za cenę wielu wyrzeczeń pragną zapewnić Tomkowi szansę na odniesienie sukcesu w życiu, ponieważ uważają, że taki jest ich obowiązek.

1. Czy i jak dalece rodzice są odpowiedzialni za swoje dzieci?
2. Czy Tomek ma obowiązek w takim samym stopniu odwdzięczać się swoim rodzicom i czy jest to możliwe?
3. Czy rodzice Tomka są też odpowiedzialni za swoje wnuki, prawnuki, itd.? Jeżeli tak, to czy jest to taka sama odpowiedzialność jaką mają w stosunku do Tomka?
4. Czy relacja między rodzicami a dziećmi jest podobna do relacji między ludźmi żyjącymi teraz a przyszłymi pokoleniami?

Normy etyki przyszłości

W książce *Odpowiedzialność za przyszłe pokolenia* Dieter Birnbacher wymienia normy, których przestrzeganie miałyby na celu zabezpieczenie przyszłości. Formułuje je ostrożnie, to znaczy w taki sposób, aby troszcząc się o przyszłość, nie niweczyć zdolności spontanicznego przeżywania i nie czynić naszego życia środkiem do osiągnięcia celów, których nie sposób zrealizować.

Polecenie:

Przeczytaj normy wskazane przez Birnbachera. Jak je rozumiesz? Które z nich akceptujesz? Które są według Ciebie najważniejsze? Zbuduj hierarchię norm. Uzasadnij odpowiedzi.

Katalog norm:

- Nie stwarzać zagrożenia istnienia gatunku ludzkiego i wyższych zwierząt (np. poprzez użycie broni jądrowej).
- Nie pogarszać sytuacji życiowej człowieka i warunków jego rozwoju (np. poprzez zapewnienie bezpieczeństwa i pokoju na świecie).
- Nie stwarzać dodatkowego nieodwracalnego ryzyka (np. poprzez emisję gazów cieplarnianych).
- Zachować i doskonalić dostępne już zasoby naturalne i kulturowe (np. poprzez rozsądne korzystanie z zasobów naturalnych oraz utrzymanie i rozwój dóbr kulturowych: sztuki i nauki).
- Wspierać innych w poszukiwaniu celów zorientowanych na przyszłość (np. długofalowe i systematyczne wspomaganie w rozwoju krajów Trzeciego Świata, poprzez kształcenie, rozbudowę infrastruktury itp.).
- Wychowywać następne pokolenia (np. poprzez przekazywanie norm moralnych, którymi się kierujemy).

Bibliografia

1. Problematyka odpowiedzialności za ubogich mieszkańców Trzeciego Świata

Crocker D. A., *Development ethics*, w: *Routledge Encyclopedia of Philosophy*, t. 3, (red.) E. Craig, London and New York 1998, s. 39-43.

Dower N., *Nędza na świecie*, tłum. S. Radziszewski, w: P. Singer (red.), *Przewodnik po etyce*, Książka i Wiedza, Warszawa 2002, s. 315-325.

Filek J., *Problem ubóstwa w perspektywie wolności i odpowiedzialności*, w: Węgrzecki A. (red.), *Etyczne aspekty bogacenia się i ubóstwa*, AE w Krakowie, Kraków 2003.

Galbraith J. K., *Istota masowego ubóstwa*, tłum. W. Rączkowska, PWN, Warszawa 1987.

Gilder G., *Bogactwo i Ubóstwo*, tłum. J., Kropiwnicki, Zysk i S-ka, Poznań 2001.

Hardin G., *Lifeboat Ethics: the Case Against Helping the Poor*, "Psychology Today", 8 September 1974, s. 38-43, 123-6.

Sachs J. D., *The End of Poverty*, "The Time", march 14, 2005, s. 45-54.

Singer P., *Famine, Affluence, and Morality*, w: *Unsanctifying Human Life. Essays on Ethics Peter Singer*, w: H. Kuhse (red.), Blackwell Publishers, Oxford 2002.

Singer P., *Etyka praktyczna*, tłum. A. Sagan, Książka i Wiedza, Warszawa 2003, rozdz. 8.

2. Problematyka odpowiedzialności za przyszłe pokolenia

Birnbacher D., *Odpowiedzialność za przyszłe pokolenia*, tłum. B. Andrzejewski, P. Jackowski, Oficyna Naukowa, Warszawa 1999.

Ciążela H., *Problemy i dylematy etyki odpowiedzialności globalnej*, Wyd. Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2006.

Jonas H., *Zasada odpowiedzialności. Etyka dla cywilizacji technologicznej*, tłum. M. Klimowicz, Wyd. Platan, Kraków 1996.

Koło dyskusyjne z etyki „Xantypa” – dostępne bez recepty

Skład:

Substancje aktywne:

Studenci filozofii (70%)

Studenci innych kierunków (20%)

Substancje pomocnicze:

Pracownicy naukowci KUL (7%)

Zaproszeni goście (3%)

Działanie:

Rozmowy na tematy ważne, wspólne szukanie prawdy, przyjemne spędzanie czasu, na *Xantypie* każdy ma prawo wyrazić swoje zdanie, pod warunkiem, że potrafi je uzasadnić. Kiedy się spotykamy często toczyliśmy zażarte bitwy na argumenty, a trup ściele się gęsto, ale równie często towarzyszą tym bitwom salwy śmiechu. *Xantypa* ma działanie odstresowujące, odchudzające, naturalnie pobudzające oraz aklimatyzujące i jest dostępna bez recepty.

Zastanawiamy się nad tymi problemami moralnymi, które wydają nam się najbardziej kontrowersyjne i naglące. Dotychczas dyskutowaliśmy m.in. na temat kary śmierci, problemu cierpienia, moralnych podstaw demokracji, kontrowersji wokół transplantacji, kontrowersji wokół prymatu kultury zachodniej nad innymi kulturami, czy roli emocji w etyce.

Dawkowanie:

Dorośli:

Raz na dwa tygodnie - około dwugodzinne dawki;

Od czasu do czasu – spotkania towarzyskie w pubie lub kawiarni (bez limitu).

Młodzież:

Raz w roku: warsztaty z etyki dla młodzieży w ramach Lubelskiego Festiwalu Nauki, (Nasze Koło już trzeci raz bierze udział w Lubelskim Festiwalu Nauki!!!);

Od czasu do czasu: lekcje etyki i godziny wychowawcze w gimnazjach i liceach Województwa Lubelskiego w ramach programu Wolontariat Studencki.

Warsztat przygotowali: mgr Tomasz Kwarciański, mgr Wojciech Lewandowski, mgr Marcin Lizut, Joanna Jańczuk, Urszula Kmita, Ewelina Korycińska, Paweł Pijas, Marta Ratkiewicz, Małgorzata Szlęzak, Joanna Trudzik.